

**V FEBRVARII.
DE S. AGATHA VIRG. MART.
CATANÆ IN SICILIA**

**ALIA ACTA auctore
Simeone Metaphraste,
ex Græco MS. Regis Galliæ,
interprete
Ioanne Davide Henxtovio.**

CAPVT I

S. Agathæ patria. iter Panormo Catanam.

[1] Imperante Decio Cæsare, Quintiano vero Siciliam insulam, ad præfecturam Italiæ pertinentem, administrante; promulgatum est edictum, vt quicumque religiosum veri Dei cultum exerceret, acerba morte necaretur. Sancta igitur & magnanima Agatha, ex Panormitana ciuitate oriunda, [Decij persecutione,] nobilissimis vero edita natalibus, vt impium vulgari decretum intellexit, patriam, genus, gloriam, [Agatha ad certamen se parat:] & quidquid ad temporariam hanc vitam spectat, pro nihilo ducens, sese ad suscipienda pro Christo certamina armavit.

[2] Quintianus vero Præses cum sanctam ac generosam Agatham formæ honestate & elegantia puellis cunctis æqualibus suis longe antecellere inaudisset, [a Quintiano Præside] modum excogitabat, quo Christi Virginem comprehenderet, inque suam sententiam pertraheret. Atque in hac nefaria mentis agitatione quotidie moliri ac tentare omnia non cessabat, [impuro & auaro] donec ei liceret libidinis suæ æstrum ad effectum deducere.

Quocirca præclaram & illustri ortam genere ancillam Christi, eo prætextu quod esset Christiana, comprehendi iubet & in conspectum suum adduci. Erat autem ipsa insigni morum compositione, & gratia sermonis ornata, vt facile eximia pulchritudinis specie intuentium posset sibi animos subiicere. Quintianus vero impurus ac peruersus cum esset, e conspecta Virginis specie, illico captus amore est, simul & fortunis illius inhians, vultu ipso animi perturbationem prodidit.

[3] His ergo modis, vti diximus, in furorem actus Quintianus, [capi iubetur:] militibus vt S. Agatham comprehendant mandat. Hi Catana egressi, ita eam alloquuntur: Decretum aduersus te promulgatum est a Cæsare ac Præsidente, quia neque diis sacrifices, [militibus suadentibus vt ei pareat,] quos Augustus colit, nec patrio ritu eos venereris. Sed vel nunc fac inducas in animum diis immolare, vt te cum omni honore & gloria ad Consulem adducamus. S. Agatha accepto e superis clypeo, arma non mundana sed cælestia aduersus tyrannum generose expedit. Lictoribus vero eam vrgentibus, vt secum iter capesseret, tyranno sistenda, in domum suam ingressa, sublatis in cælum oculis, dixit: Domine Iesu Christe, tu nosti animum meum, [Christum orat:] tu affectum perspicis: ipse tu dux meus esto aduersus tyrannum. Ecce enim iam prostratus est, iam a me conculcatus. Et nunc Domine propter magnum & supereminens nomen tuum, in quo vitam puram castamque traduxi, obsecro, accelera & vince diabolum, suscipiens lacrymas meas.

[4] Hæc precata, Panormo discessit, firmi muri ac vallo vndique circumsepti similis; atque alacriter cum satellitibus gradiebatur, [it generose Catanam, meditando cum lacrymis:] virtutis pulchritudinem mente pertractans, Primum, inquit, pro continentia certamen suscepi, omnisque improbitatis auctorem diabolum, identidem

semina voluptatum generi hominum ingerentem, vici & calcaui, per gratiam Domini nostri Iesu Christi. Verum, o improbe & veritatis inimice, non vides stadium meum esse immortale, in quo exultant iusti pariter & Angeli, quodque ipse spectat immortalis Filius Dei Dominus Iesus Christus, millenis Angelorum legionibus cinctus? Et hæc secum ipsa loquens, lacrymas fundebat.

[5] Inter eundem autem calcei eius soluta corrigia est, quam pede super lapidem posito adstrinxit. Ac post tergum respectans, [recedentibus Panormitanis,] neminem vidit sequentem ex omni civium numero, virorum ac mulierum, eam deducentium: omnes quippe ea relicta domum redierant. Illa magno affecta sensu doloris, ita Deum precata est: [eorum levitatem diuinitus notari obtinet.] Domine omnipotens, propter eos qui ancillæ tuæ pro nomine tuo certaturæ diffisi sunt, magnum aliquod ostentum exhibe. Et subito exortus est oleaster, ingenium ac sensum notans Panormitanorum.

Annotata

Dum iam Prologomena nostra ad S. Agathæ Vitam sub prælo essent, & nominatim § 6 vbi de nobili hoc & erudito adolescente, egimus; ipse, cum prope a meta abesset philosophiæ, deque vniuersis eius partibus Theses publice propugnare pararet. Deiparæ Virgini dicatas, [Io. Davidis Henxtouij obitus.] ad vitæ pertigit metam, IV Non Augusti, festo S. Mariæ de Portiuncula, anno MDCLIII, febri extinctus, atque in S. Gertrudis Canoniorum Regularium basilica, honorifice sepultus

Scribit Augustinus Inueges, duas esse Panormi ecclesias S. Agathæ honori dicatas, quas vulgi recepta existimatio tradit bina illius palatia fuisse, vnum tamen eo tempore in vrbe, in pomærio alterum: nunc vtraque intra muros est.

Idem Heruetus, fusiore fortassis vsus exemplari: sed festina, & vince diabolum & eius ministrum Præsidem, ne dicat. Vbi est Deus eius? tamquam sacrificium & oblationem meas accipiens lacrymas in odore suauitatis: quoniam tu es Deus solus, & te decet gloria in secula, Amen.

Inueges scribit præcessisse Agatham, quod indecorum videretur, si puella coram militibus corrigiam calcei adstringeret.

CAPVT II

S. Agathæ constantia, blanditiis tormentisque tentata.

[5] Ingressam iam in vrbem Catanam iussit Præses matrifamilias cuidam tradi, nomine Aphrodisiæ, [S. Agatha traditur mulieri cuidam peruertenda:] quæ adolescentulas habebat filias, vt verborum morumque lenociniis in transuersum eam impellerent, ac mentem eius immutarent, atque ad sacrificandum idolis inducerent. Et hæ quidem nunc magnos honores ei pollicentes, quandoque intentantes minas, sperabant sanctam Virginem suis illecebris ad idololatriam pertractum iri. Cum autem fallacibus hisce delinimentis rationem ei sensumque eripere niterentur, [eius & filiarum illecebras ac minas fortiter contemnit:] generosa Christi Martyr ita iis respondit: Mens mea supra petram fundata est, neque vnquam poterit a Christi caritate separari. Verba vestra ventis similia euanuere: conuersatio vestra, pluuia est; minæ, fluuij. Allisi quidem hi sunt ad domum nostram, sed eam concutere nequaquam potuerunt, fundatam quippe super petram, qui Christus est. Hæc cum diceret, non cessabat ipsa sibi lacrymarum copia sinum inundare. Quemadmodum enim ceruus anhelat ad fontes aquarum, ita desiderabat anima eius prodire in

arenam, genus omne cruciatuum pro fide Christi, magna alacritate perferre festinans.

[6] Aphrodisia igitur cernens inconcussum & immobilem Agathæ animum, ad Quintianum accedens ait: Facilius est lapides mollire, vel ferrum in plumbum conuertere. Nam & ego & filiæ meæ assidue diu noctuque nihil aliud egimus, modo inculcantes promissa, modo minas intonantes. Ego margaritas, insignia ornamenta, pretiosas vestes, aurum, domos, prædia suburbana, mancipia, ei sub oculos posui: at cuncta hæc eo loco habet, quo terram, quam pedibus calcatur, ac nihili prorsus æstimat. Tunc iratus Quintianus iussit in secretarium duci, sedensque pro tribunali, ita eam compellat: Quo tu genere orta es? S. Agatha dixit: [sistitur Præsidi:] Non solum ex ingenuo & illustri sum genere, sed & cognationem habeo amplis affluentem diuitiis. Quintianus dixit: Si ingenua es & illustris, cur moribus seruæ personam induisti? Agatha dixit: [fatetur se, nobilem licet ancillam Christi,] Recte tu quidem; nam ancilla sum Christi, proptereaque seruam me profiteor. Quintianus dixit: Si vere ingenua es, quomodo seruam te esse confirmas? Agatha respondit: Ingenuitas nostra & gloria in eo sita est, vt Christi seruitus ostendatur. Quintianus dixit: Quid ergo? Nos libertate caremus, qui Christi seruitutem detestamur? Agatha dixit: [quæ vera nobilitas:] Ad talem redacti estis seruitutem & captiuitatem, vt non solum serui facti sitis peccati, verum etiam cultores sensu carentium & execrabilium simulacrorum, qui Deo debetur, lapidibus & lignis honorem tribuentes.

[7] Quintianus dixit: Si quid insane blasphemaueris, sumi de te supplicium poterit. At priusquam in mea incidas tormenta, edissere qua caussa deorum religiones auerseris. Agatha respondit: Noli deorum dicere, sed dæmonum: quorum effigies in æramenta transmutatis;

quorum e marmore & gypso efformatos vultus inauratis. Quintianus dixit: Bonum adhibe tibi ipsi consilium, & sacrificia. Ni feceris, varios subibis cum reorum turba cruciatus; cumque amplissimæ tuæ cognationi fœdam inusseris notam, [deos ridet,] demum dolore coacta sacrificabis omnipotentibus diis. Agatha dixit: Fiat vxor tua vt Venus dea tua, tuque louis dei tui similis euadas. [iisque similem optat Præsidentem cum suis;] Quæ cum audisset Quintianus, cædi eam virgis imperat dicens: Ne Præsidi contumeliam ore arroganti intuleris. Agatha dixit: Quos deos tuos esse dixisti, eorum tu te in sorte ac numero esse nolis? Quintianus dixit: [ideo verberatur, sed dicta defendit:] Manifestum est, te plura appetere tormenta, quæ me tot iniuriis vt ad ea procedam incites. Agatha dixit: Miror te, prudentem alioqui hominem, eo deuenisse insanicæ, vt nolis diis tuis similis effici, eorumque vitæ consortio frui. Nam si dij tui sunt, eosque veneraris, cum precata sim, vt qualis eorum est, & tua esset vita, qua ratione interpretaris me tibi iniuriam irrogare voluisse? Sin eorum respuis conditionem, & tu mecum abominandos eos appellas.

[8] Quintianus dixit: Quorsum insolentes iactas voces? aut diis sacrificia, [tormenta contemnens,] aut diuersis te suppliciis dedam. Agatha dixit: Si feras in me immiseris, audito Christi nomine mansuescent: ignem si admoueris, rorem mihi e cælis Angeli suppeditabunt: si flagra inflixeris ac plagas, habeo Spiritum veritatis, qui me e tuis manibus liberabit. Tunc caput quatiens Quintianus iussit eam in obscurum carcerem abstrahi, dicens: Considera etiam atque etiam apud te, [in carcerem ducitur] Agatha, tuique te pœniteat, vt mea declinare tormenta valeas. Agatha dixit: Teipsum factorum tuorum pœniteat, vt æternos euadas cruciatus. Tunc inflammatus ira Quintianus iussit eam trahi in custodiam. At S. Agatha magno perfusa sensu voluptatis, & veluti gestiens præ

**lætitia, precibus certamen suum Domino commendabat.
[exultans:]**

CAPVT III

**S. Agathæ, post varios cruciatus,
abscissa mamilla; a S. Petro persanata.**

[9] Sequenti vero die impius Quintianus coram tribunali suo adstare iussam ita alloquitur: [S. Agatha iterum ad tribunal tracta,] De salute tua cogitasti? S. Agatha respondit: Salus mea Christus est. Quintianus dixit: Infelix, quem ad finem tua sese infausta distorquebit ratio? Christum abiura, & colere deos incipe, atque vitæ ætatique tuæ consule, ne intempestiuam oppetas mortem. Agatha dixit: Tu tuos deos abiura, qui sunt lapides & ligna, & accede ad effectorem rerum omnium verum Deum, qui te creauit; ne in pœnas æternas deuoluaris, atque interminatos cruciatus. Accensus furore Quintianus a iussit eam suspendi, & spathulis incidi. Quod cum fieret, [suspenditur ac spathulis inciditur,] dicebat ei Quintianus: Muta mentem Agatha, vt vitæ tuæ parcatur. Agatha dixit: Ingentem mihi tormenta tua pariunt delectationem. Haud aliter lætitia exulto, quam qui felicem nuntium accepit, quique quem desiderabat cernit, aut thesaurum reperit. Ita temporariis hisce tuis suppliciis delector, [& in tormentis gaudet:] quæ te mihi incussurum minaris. Neque enim potest frumentum secure in granario conseruari, nisi prius palea nudatum fuerit. Similiter nec anima mea potest in Paradisum admitti, priusquam corpus meum omnimodis cruciatibus per tuos carnifices fuerit laniatum.

[10] Excandescens Quintianus primum mamillam eius torqueri, [in mamilla torquetur, eaque præcisa] exin diu & immaniter tortam amputari iussit. Sancta vero Agatha dixit: Impie, crudelis, & sacrilege tyranne, non erubuisti ista exercere in fæminam, & quam in matre suxisti

mamillam præcidere? Verumtamen licet exteriorem mihi mamillam resecueris, aliam habeo in anima mea mamillam, quam excindere numquam valebis: est enim Christo Deo meo ab infantia mea consecrata. [includitur carceri, fame & siti enecanda:] Iratus Quintianus iussit eam in carcerem retrudi, vetuitque ne quis medicorum ad eam intromitteretur, neu panis aut aqua illi præberetur.

[11] Cum in carcere reclusa esset, sub mediam noctem, senili forma apparuit ei Apostolus Petrus, præcedente puero ac lampada gestante, [S. Petro instar medici cum Angelo intrante,] ipse plurima habens in manu medicamenta, seque medicum esse dicens, hisce eam compellat verbis: Multa quidem & atrocia tibi impius tyrannus tormenta admouit; ast vsque adeo nihil profecit, vt potius tuæ constantiæ aspectu contabuerit: proptereaque mamillam tibi torqueri ac deinde præcidi mandauit. Ipsius vero anima æternum in dolore cruciatuque permansura est. [& curationis spem faciente,] Quoniam autem, cum hæc patiebaris, adfui, animumque intendens perspexi sanari mamillam tuam posse, ea caussa huc veni. S. Agatha ei respondit: Numquam omnino corpori meo medicinam adhibui; & nunc turpe existimarem, [recusat corporalem medicinam,] morem optimum, quem a prima pueritia constanter retinui, infringere. Respondit senex: Et ego Christianus sum, ac confido fore, vt a me saneris, ideoque ad te veni. Tantum ne te pudeat, neu me metuas. Respondens Sancta dixit: Qui vero fieri potest, vt cum tu senio confectus sis, ego iuuenicula quidem, sed corpore suppliciiis consumpto, ipsa vulnera animum stimulent? [prudenti verecundia,] Magis tamen verecundari debeo, plagas ipsas indecore nudare. Quare tibi gratias ago, venerande Pater, quod dignatus sis huc venire, vt curam medelamque corpori meo adhiberes. Illud tamen scias velim, nulla vnquam ratione passuram me, vt corpori meo admoueantur hominum studio parata medicamenta. Cur enim, ait senex, me tibi

mederi non pateris? S. Agatha dixit: Habeo Dominum meum Iesum Christum, qui solo nutu omnia curat, & prostratos verbo erigit. Ipse, si velit, poterit me quoque indignam famulam suam sanare. Subridens senior dixit: Et me ipse misit. [sed verbo curatur:] Ego enim sum eius Apostolus. Aspice te, quemadmodum persanata sis. Quibus dictis, e conspectu eius repente subductus est.

[12] Tum vero prostrata in preces Agatha, Gratias tibi ago, [eo disparere, Christo gratias agit:] inquit, Domine Iesu Christe, quod mei fueris recordatus, miserisque Apostolum tuum, qui me confirmavit, & membra mea reparavit. Absoluta precatatione, conuersis ad corpus oculis, & vulnera sanata, & restitutam mamillam deprehendit. Tota vero nocte per carcerem lux resplenduit, [carcere lucente & aperto fugere recusat:] vt fulgore territi custodes aufugerent, & carceris fores apertas relinquerent. Qui vero isthic erant rei, cum quod euenerat vidissent, dicunt S. Agathæ: En fores patent, neque eas quisquam obseruat; exi & fugam arripe. Absit, inquit Agatha, vt corona priuer meorum certaminum, & carceris custodes in periculum adducam. Adiutorem enim habens Dominum meum & Deum Iesum Christum filium Dei viui, vsque ad finem perstabo in confessione eius, qui me sanauit consolatusque est.

Annotata

Heruetus vertit: iussit eam suspensam verberari. modum non exprimit, qui erat, vt caro eius spathulis, siue gladiolis secaretur.

CAPVT IV

Vltimum S. Agathæ certamen.

Mors eius, ac tyranni.

Catana seruata illius ope.

[13] [Post quartum vero diem sisti illam pro tribunali præcipit Quintianus, [post 4 dies tracta ad Præsidem,] aitque illi: Quousque tandem Imperatorum edictis aduersaberis? Vel diis sacrificata, vel te grauioribus tormentis excrucio. Sancta respondit: Verba tua omnia vana sunt; acta vero & tua & Imperatorum iniqua, quæ vel aërem ipsum inquinant. Quamobrem miser & nullo sensu prædite, dic mihi, quis lapides & ligna, quibus nullus est sensus, opem roget? Viden' pro ea, quam mihi præcidisti, mamilla, aliam succreuisse, virtute Domini mei Iesu Christi? [a Christo se sanatum, mamilla etiam restituta, prædicat: super ignitos carbones & testas volutatur:] Insania percitus Quintianus exclamat: Quis te curauit? Agatha respondit: Iesus Christus, filius Dei viui. Quintianus dixit: Iterumne Christum appellas, cuius ego ne audire quidem nomen volo? Agatha dixit: Non cessabo eum & appellare labiis & corde celebrare.

[14] Quintianus dixit: Nunc cognoscam ego, an te liberet Christus; acutasque protinus testas humi sterni iussit, & ignitos carbones interspergi, inque hæc eam proiici. Quod dum fieret, repente locus ille terræmotu concussus est, [terræmotu, & concursu populi] parsque in solum prolapsa, adiutorem Præsidis, nomine a Siluanum oppressit, huiusque amicum Falconium, quorum præcipue instigatu ita dire sæuebat. Neque hoc solum: sed vniuersa pene Catanensis ciuitas terræmotu vehementer agitata est, vt ciues passim ad prætorium concurrerent, valdeque Præsidem terrerent.

[15] Tunc Quintianus primum quidem terræmotu percussus, dein populi concursu perturbatus, iussit S. Agatham reduci in custodiam. In quam ingressa, sublatis ad cælum manibus dixit: Gratias tibi ago Domine, [territa Præsidi, reducit in carcerem, ibique orans moritur:] qui me dignam habuisti, quæ pro sancto nomine tuo certarem, & ablato a me præsentis vitæ desiderio,

corpori quoque meo tolerantiam suffecisti. Exaudi me Domine ancillam tuam, dignamque redde, quæ mundum hunc deseram, copiosamque tuam assequar misericordiam. Sic precata, protinus spiritum reddidit.

[16] Quod cum audisset populus, summo studio ad carcerem accurrit, [sepelitur] & magnanimæ Martyris reliquias tuto in loco collocavit. Adolescens vero quidam, secum centum ducens pueros splendidissime ornatos, vniuersis ignotus Catanensibus, [apposita per Angelus mirabili epigraphe.] veniens ad locum in quo sanctæ erant positæ reliquiæ, tabulam marmoream, quam attulerat, apposuit, ista inscribens: Mens SANCTA, SPONTANEVS HONOR Dei, ET PATRIÆ LIBERATIO. Hanc tabulam cum intus ad Sanctæ caput deposuisset, capsamque obsignasset, abscessit, neque vspiam vlterius in ciuitate visus est: vnde suspicio fuit, Angelum eum Martyris fuisse.

[17] Quintianus vero cum vita excessisse Martyrem accepisset, ad ipsius facultates occupandas se contulit: accepta igitur tota sua cohorte Panormum properabat. At vix iter ingressus, iusto Dei iudicio, in fluuio quodam, haud procul distante Catana, nomine Psemitho, [Præses ab equis in flumen deiectus perit.] interiit. Nam cum eum vellet traicere, ac pontonem cum equis suis esset ingressus, duo ex iis sæuire impetumque in eum facere cœperunt: & vnus quidem ore in illum inuectus eum suffocabat, alter incutere calces non cessabat, donec in Psemithum amnem deturbaret. Corpus autem eius a multis perquisitum, numquam inueniri potuit.

[18] His ita gestis, creuit honor ac veneratio sanctæ Martyris, neque quisquam vlli ex eius cognatione negotium facessere ausus est. Vt autem certa & inconcussa redderetur, quæ iam increbuerat fama, Angelum fuisse qui tabulam in eius tumulo deposuerat,

anno vertente, circa martyrij eius diem, apparuit. Etenim Ætna mons ignem euomit, [Ignis ex Ætna defluens] qui fluminis instar ingenti mugitu deuoluebatur, ab summo vertice lapides velut ceram dissoluens, ipsamque urbem Catanensium correpturus ac penitus consumpturus ignis videbatur. Qui igitur circa montem habitabant, etsi essent Gentiles, ad templum Martyris concurrunt, [velo S. Agathæ repressus] sublatumque velum, quo circumcincta erat vrna, ex aduerso ignis constituunt. Cum ecce Diuina providentia, subito repressus est ignis. Contigit vero illud miraculum quinto Februarij, quo ipso die certamen finiuit Agatha, [ipso eius anniuersario die.] quo & nos festa celebritate prædicamus Dominum nostrum Iesum Christum, vt ipsius sanctæ Martyris precibus veniam impetremus peccatorum, magnamque misericordiam, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.